

AZ ÖKOTURIZMUS FEJLŐDÉSI ESÉLYEI A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

DEVELOPMENT CHANCES OF ECOTOURISM IN THE CARPATHIAN BASIN

RAFFAY ZOLTÁN*

Abstract

Tourism is a dynamically growing sector of the world economy, and within that ecotourism is one of the branches showing the most striking growth. The demand of ecotourism is usually for getting to know the natural and cultural heritage of unspoiled areas. In the Carpathian Basin the share of areas preserved in relatively untouched condition is much higher than in most other countries of Europe, especially the countries sending the largest numbers of tourists to the world. These unspoiled areas can be found both as internal peripheries in the respective countries and more typically in border regions that were often closed areas consciously omitted, for political reasons, from economic and infrastructure developments. The countries of the Basin abound in values on which ecotourism in much larger volume than presently could be built. The paper looks at the potential of ecotourism in the Carpathian Basin, mentions some results achieved so far and outlines some potential future development directions.

Keywords: ecotourism, Carpathian Basin, cross-border cooperations, rural development

1. A Kárpát-medence területi lehatárolása

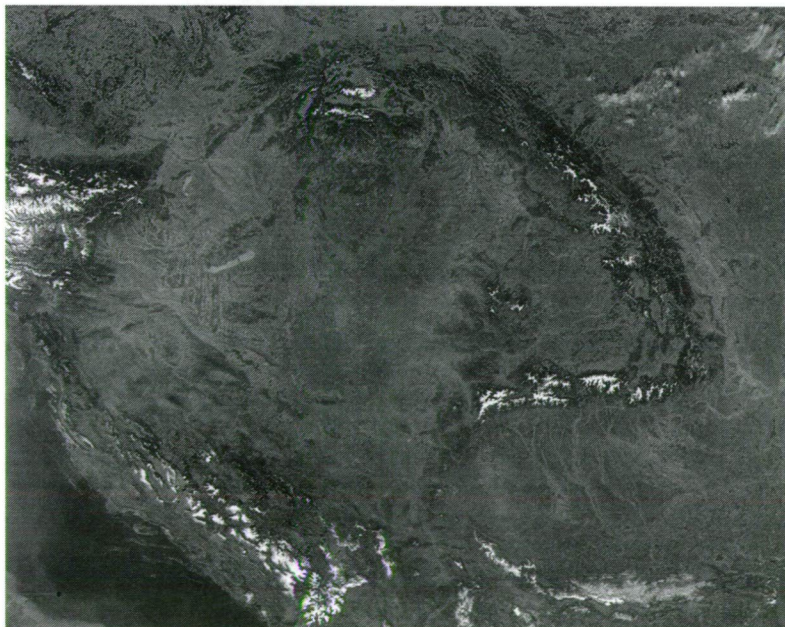
Nem könnyű a Kárpát-medence határainak kijelölése. „A Kárpátok, az Alpok, a Dinári-hegység (mindegyik teljes körűen elfogadott földrajzi kategória) hegykoszorúja körbezár egy területet, egy geomorfológiai értelemben vett medencét (melynek léte szintén egyetemlegesen elfogadott), de amelyet a szakirodalomban korszakonként, országonként, tudományterületenként, nyelvenként stb. eltérően Kárpát-, Pannon-, Magyar-, Közép-duna-, Kárpát-medence stb. névvel illettek, illetve ma is megneveznek.” (Hajdú 2015 13-14. o.) (1/a. ábra).

* Egyetemi adjunktus, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Marketing és Turizmus Intézet

1/a. és 1/b. ábra: A Kárpát-medence űrfelvételen
Figure 1a and 1b: The Carpathian Basin in space photographs

1/a ábra, forrás: Hajdú 2015

1/b ábra, forrás: <http://nimbus.elte.hu/>

„Ez a medence egy objektíve létező földrajzi tér, nem csak a geológiai, földrajzi stb. térképeken jelenik meg, hanem az úrfelvételeken is.” (Hajdú 2015 13-14. o.) (1/a. és 1/b. ábra).

A tanulmányban szereplő Kárpát-medence térség Magyarország és Szlovákia teljes területe mellett Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovénia és Ukrajna említett három hegység – Kárpátok, Alpok, Dinári-hegység – által körbezárt területén belüli téregységei.

2. Az ökoturizmus fejlesztése a Kárpát-medencében

2.1. Az ökoturizmus növekvő jelentősége a turizmus szektoron belül

A turizmus az elmúlt évtizedekben a világ gazdaságának egyik leglátványosabban növekvő szektora, amelynek bővülési üteme meghaladja a legtöbb más ágazatét. A XX. század közepe felé, a fejlett ipari országoknak a II. világháborút követő több évtizedes látványos gazdasági növekedésének következtében a lakosság diszkrécionális jövedelmének ugrásszerű emelkedése néhány más tényezővel együtt – a közlekedési eszközök fejlődésével azok kapacitásának növekedése és az utazás költségeinek csökkenése, az aktív nyugdíjas évek számának emelkedése, az informatika robbanásszerű fejlődése – oda vezetett, hogy alig néhány évtized alatt mintegy negyvenszeresére nőtt a nemzetközi turistaérkezések száma (www.tradeforum.org). Kelet Közép-Európa – Ausztria kivételével – ebbe a folyamatba mint érdemi szereplő néhány évtizedes késéssel kapcsolódott csak be, de az 1990-es évek társadalmi-gazdasági rendszerváltásait követően a térség országai mind fogadó, mind pedig küldő országgént egyre intenzívebben kapcsolódnak be a világ turizmusába. A Medence déli részén ez a folyamat az 1990-es évek második felétől, a Jugoszláviában dúló polgárháború lezárultával indulhatott csak meg.

Amikor a Kárpát-medence országaiban a turizmus ugrásszerű fejlődésnek indult, a fejlettebb, érettebb turisztikai piacokon már elindult egy változás (talán még nem paradigmaváltás): a hagyományos „3S” (vagyis Sun, Sea and Sand, azaz napfény és homokos tengerpart) vagy „4S” turizmus (ahol is a negyedik „s” a szexet jelöli) mellett arányaiban egyre jelentősebbé váltak a turizmus alternatív, kevésbé megszokott formái. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a mediterrán tengerpartok már ne csábítanák turisták millióit minden évben magukhoz vagy hogy a városnézések és múzeumok látogatása, esetleg a szórakoztatóipar nagyléptékű létesítményeinek (pl. Disneylandek és egyéb szórakoztató központok) népszerűsége csökkenne, csupán arról van szó, hogy arányaiban nagyobb mértékben növekszik a tömegturizmustól

eltérő stílusjegyekkel jellemezhető kerékpáros, kiránduló, bor- és gasztronómiai, falusi, lovas stb. turizmus résztvevőinek száma. Az alternatív turisztikai formák közé tartozik az ökoturizmus is, amely definíciója szerint „a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával” (az IUCN – International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, a világ hivatalos természetvédelmi szervezete – Ökoturizmus Programjának megfogalmazása).

Sokrétűek az okai annak, hogy miért válik egyre népszerűbbé az ökoturizmus:

- A globális trendek megerősödésével legtöbbször megjelennek az ellentrendek: napjaink ipari és posztindusztriális, információs társadalmában az idő nyomása ellenében az ideiglenes „kiszállás”; a fokozódó mobilitással szemben az otthonosság keresése; a teljesítménykényszer, eredmények hajszolása ellenében az egyszerűség; az individualizmus térhódítása ellenében a közösséghez tartozás érzése – és a turisztikai szektor által készen kínált élmények ellenében az autentikusság keresése. A hagyományos (tömeg) turizmus mellett megjelenőben van egy új turisztikai forma, a lassú turizmus. Az alternatív turizmus többi formájával – ökoturizmus, fenntartható turizmus – együtt lehetőséget ad arra, hogy eddig a turisták számára ismeretlen, vagy rég elfeledett helyek ismét turisztikai desztinációkká váljanak (Raffay-Töröcsik-Gerdesics 2016).
- A lakosság környezettudatosságának növekedése: az emberiség ökológiai lábnyoma az 1980-as évekre meghaladta a Föld területét – ma már egyedül Kína ökológiai lábnyoma túlhaladja bolygónk hosszú távú regenerációs képességét. Az ökológiai lábnyom a társadalmak fogyasztásának öt nagy osztályával – élelmiszer, lakás, közlekedés, fogyasztási javak, szolgáltatások – áll összefüggésben (Wackernagel–Rees 2001). Ezek közül a turizmus a közlekedésen keresztül közvetlenül igen erősen, míg a másik négy tényezőn keresztül kisebb-nagyobb mértékben járul hozzá az ökológiai lábnyom növekedéséhez.
- A mai turista egyre inkább élményt vár el a pénzéért, és egyre kevésbé elégíti ki a turizmus „szabványosított” kínálata. Ismeretlen helyekre szeretne utazni, újszerű élményekkel szeretné lényeztetni magát, akár tanulni is hajlandó a szabadidejében – ezt mutatja a főzőtanfolyamok,

hagyományos kézműves tanfolyamok iránt érdeklődő turisták számának emelkedése és az ökoturisztikai létesítmények (látogatóközpont, tanösvények, bemutatóhelyek) növekvő látogatószáma is.

2.2. Az ökoturizmus potenciálja a Kárpát-medencében

A Kárpát-medence az öreg kontinens turizmusának fő küldő területeihez képest társadalmi-gazdasági fejlettségét tekintve (fél)perifériának tekinthető, amihez a kontinens magterületeitől való fizikai távolsága mellett a történelmi örökség (késői iparosodás és megkésett polgári fejlődés, illékony államalakulatok, instabil politikai viszonyok, gyakran változó országhatárok) is hozzájárult. Az országok közti gyakran ellenséges viszony miatt az amúgy sem igazán erős nemzetgazdaságok sok esetben kifejezetten gátolták a határmenti területeken történő bármilyen gazdaságfejlesztést (sőt gyakran a gazdaság élénkítése mellett a lakosság életfeltételeit is nagymértékben javító és így a térségek népességmegtartó-képességét erősítő infrastruktúra-fejlesztéseket is), de az országok kiterjedt belső perifériákkal is rendelkeztek/rendelkeznek. Ezt a fejlettségbeli hátrányt ma az ökoturizmus révén részben előnyné lehet változtatni: az ökoturizmus a kevésbé fejlett, periférikus térségek számára is fejlődési esélyt jelent, sőt gyakran elsősorban ilyen térségek számára, mert a megkésett fejlődés egyik pozitív hozadékaként ezek a területek jobban megmaradtak természetközeli állapotban.

Az ökoturizmus definíciójából adódóan viszonylag érintetlen területekre irányul, mindezt a helyi gazdaság fejlesztésével és a helyi társadalom számára anyagi haszon generálásával. Az ökoturizmus egyszerre jelent egy gyűjtőfogalmat és egy szemléletet. Mint gyűjtőfogalom a turizmus olyan különböző formáit jelenti, amelyek a természeti, biológiai erőforrások fenntartható használatán alapulnak, az adott ökoszisztéma teherbíró képességén belül. Mint szemlélet a turizmus valamennyi formájának fenntarthatóvá tételét célozza. A tanulmányban az ökoturizmust mint terméket tekintem.

Az ökoturizmus célközönsége távolról sem homogén, különböző motivációk hatására vesz részt valaki ökoturisztikai tevékenységekben. Az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (Pannon Egyetem–Aquaprofit Zrt., 2008) az alábbi szegmensekre osztja az ökoturizmus iránt valamilyen szinten érdeklődő turistákat:

- elhivatott ökoturista;
- ökoturista;
- aktív zöldturista és
- alkalmi zöldturista.

A skála csúcán az összes ökoturista legfeljebb néhány százalékát kitevő elhivatott természetvédő turistákat találjuk, akik szívesen lemondanak a hagyományos turizmus ágazat szolgáltatásainak kényelméről egy egyedülálló természeti élmény (például ritka állatfaj) megfigyelése érdekében. Számukra a Kárpát-medence Európa egyik legértékesebb területe, egyfelől a térség biodiverzitásának, másfelől politikai-gazdasági okokból adódó megkésett fejlettségének és így a nagyobb arányban fennmaradt érintetlen területek pusztasága és az általuk kínált esztétikai élmény miatt. Nem elhanyagolható, hogy számukra olyasmi „adható el”, ami az átlagos turista számára cseppet sem vonzó vagy akár kifejezetten taszító: a „civilizáció” hiánya.

Az ökoturista már elvár bizonyos kényelmi szolgáltatásokat, míg a zöld- és különösen az alkalmi zöldturista fő motivációja az ökoturizmus körén kívül esik: ők, más megfontolásból a területen tartózkodva, elcsábíthatók egy ökoturisztikai programra viszonylag magas színvonalon és turistacsalogató módon kialakított ökoturisztikai infrastruktúrával (látogatóközpontok, bemutatóhelyek, tanösvények).

Az egyes szegmensek arányát az összes látogatón belül az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia készítői különböző felmérésekre alapozva a következőképpen becsülik:

- alkalmi zöldturista: 50-60%;
- aktív zöldturista: avagy „outdoor” turista: 20-30%;
- ökoturista: 10-15%;
- elhivatott ökoturista 5-10% (Pannon Egyetem–Aquaprofit Zrt. 2008, 61-65. o.).

2.3. A Kárpát-medence ökoturisztikai erőforrásai

A Kárpát-medence számos előnnyel rendelkezik általában a turizmus és kiemelten az ökoturizmus terén. A Kárpát-medence biodiverzitása kimagaslóan nagy. „A Kárpát-medence a biológiai sokféleség szempontjából kiemelten fontos terület. Nincs Európának még egy olyan területe, amelyet a hegysek ennyire, minden oldalról körülzárnának. Ennek következtében a Kelet-Európára jellemző általános, egyveretű zonalitást (...) egyedi jellegű tájak mozaikos változatossága váltja fel. A környező hegyvidékek hatásokat közvetítenek (...), egyúttal azonban izolálnak is. Ezért itt a zónáikból kiszakadt népségek gyakran a saját, önálló evolúciós útjukat járják (...). Jelentős a faji sokféleség a Kárpát-medencének azokon perem-területein, ahol több irányú hatások összegződnek. (...) Vannak azonban nagy fajváltozatosságú peremterületei az Alföldnek is (...). A Kárpát-medencei élővilág legnagyobb értékét az endemikus (bennszülött) fajok jelentik.” (<http://greenfo.hu>)

A Kárpát-medence kimagasló biodiverzitása tükröződik abban is, hogy viszonylag nagy számban található itt különböző státuszú védett területek (1. táblázat).

1. táblázat: Nemzeti parkok és más jelentős természetvédelmi területek száma a Kárpát-medence országaiban, 2017*

Table 1. Number of national parks and other major protected areas in the countries of the Carpathian Basin, 2017

	Magyarország	Ausztria	Szlovákia	Ukrajna	Románia	Szerbia	Horvátország	Szlovénia
Nemzeti park	10	2	9	1	10	2	0	0
Bioszféra-rezervátum	6	3	4	2	2	0	1	0
Ramsari terület	29	4	14	1	4	8	3	0
Európa Diplomás terület	3	0	2	1	0	0	0	0
Natúrpark	9	7	5	0	6	7	5	0

Forrás: az egyes országok különböző, természetvédelemmel foglalkozó weboldalai és Council of Europe 2015 alapján saját szerkesztés

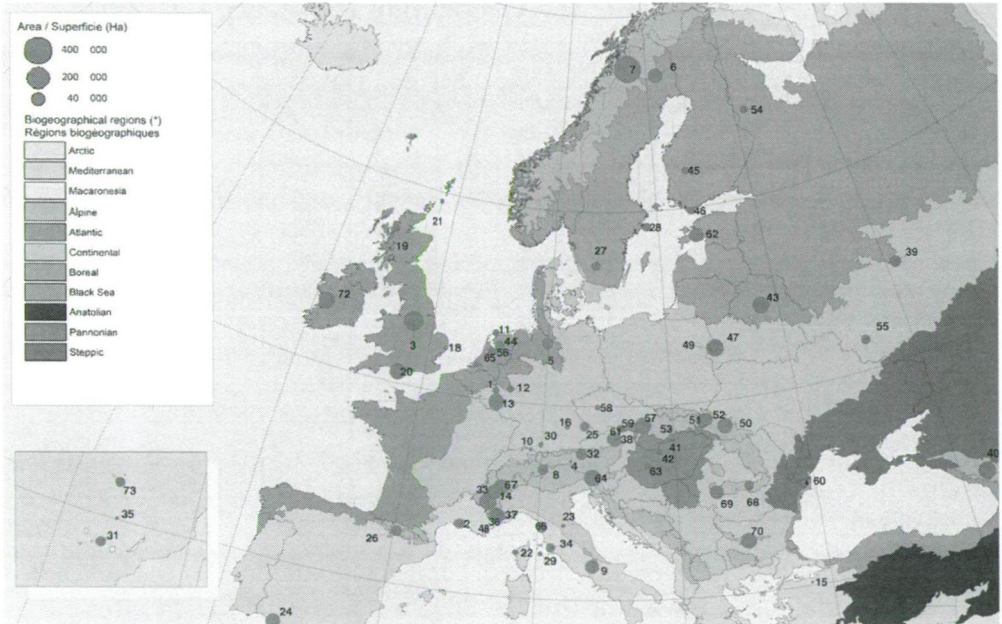
Megjegyzés: nem minden kategória van meg az összes érintett országban és az elnevezések is hordoznak bizonytalanságot, több országban például a natúrpark és a nemzeti park között nem tesznek különbséget, van, ahol nem natúrparkok, hanem természeti értékek (nature reserves) kategória szerepel. Mindez megnehezíti a lista összeállítását. A lista egy pillanatnyi állapotot, a 2016 év végén, 2017 év eleji állapotot mutatja. Az egyes védettségi kategóriákba fel is kerülhetnek új értékek, de arra is volt már példa, hogy egy korábban védett területtől megvonták a státuszt.

A 2. ábra térképén kiválóan látszik, hogy kevés olyan terület van Európában, ahol egy viszonylag behatárolt földrajzi területen belül többféle biogeográfiai régió megtalálható. A Kárpát-medence jelentős része a pannon, a Kárpátok területe és az Erdélyi-szigethegység az alpesi, míg a medence keleti fele a kontinentális régióba esik.

* Magyarország és Szlovákia kivételével csak a Medencére eső területeken

Ugyan az ökoturizmus elsősorban a természeti értékek bemutatását szolgálja, a definíciói általában az autentikus, helyi kulturális értékek bemutatásáról sem feledkeznek meg. A Kárpát-medence e tekintetben is kifejezetten változatos vidéknek számít (lásd 2. ábra).

2. ábra: Európa biogeográfiai régiói és bioszféra-rezervátumai
Figure 2. Biogeographical regions and MAB reserves in Europe

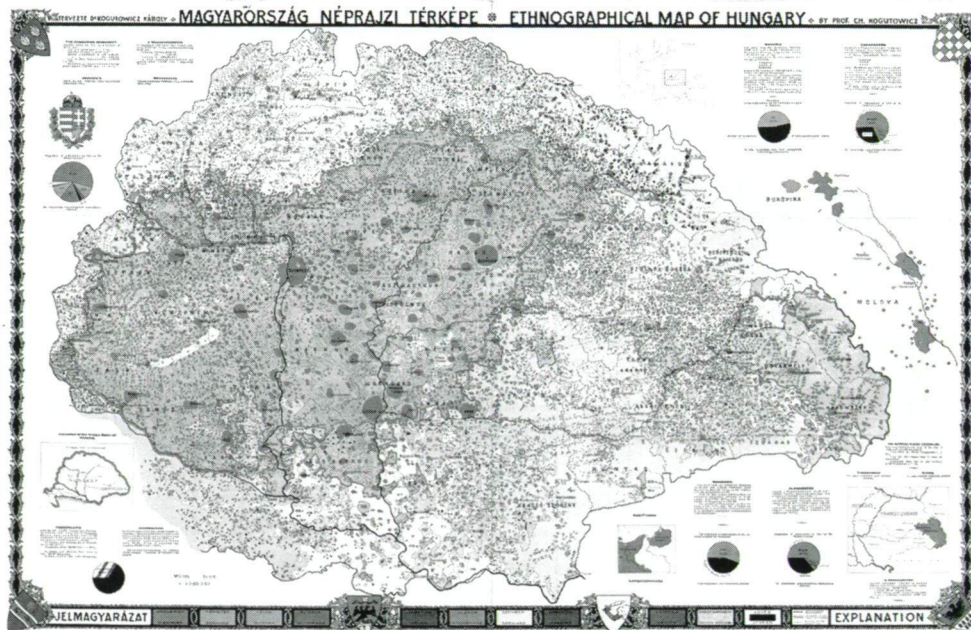

Forrás: Council of Europe 2015

Éppen a relatív elmaradottság, az infrastruktúrális hiányosságokból és a politikai helyzetből adódó elzártság miatt a több helyen a régi, helyenként archaikus szokások, gazdálkodási formák is fennmaradtak (Székelyföld, Kárpát-alja), így az ökoturizmushoz több szálon kötődő etnográfiai turizmus iránt érdeklődők is találnak számukra vonzó úti célokat a Kárpát-medencében.

A Kárpát-medence országaiban is vannak már előzményei és hagyományai határon átnyúló együttműködéseknek a természetvédelem és az ökoturizmus területén. Ilyenek a határon átnyúló világörökségi helyszínek (Aggtelek-Szlovák karszt; Fertő-Neusiedler See kultúrtáj), de Magyarország nemzeti parki területeinek jelentős része a határok közelében húzódik, sőt a parkok egy része kifejezetten határmenti vidéken található (4. ábra). A határmenti természeti értékek nem egy esetben a túloldalon is közvetlenül kapcsolódnak kvázi természetes állapotú, gyakran védett területekhez (Biharugrai halastavak, Kopácsi-rét stb.).

3. ábra: A Kárpát-medence etnikai összetétele a XX. század elején
Figure 3. Ethnic composition in the Carpathian Basin
in the early 20th century

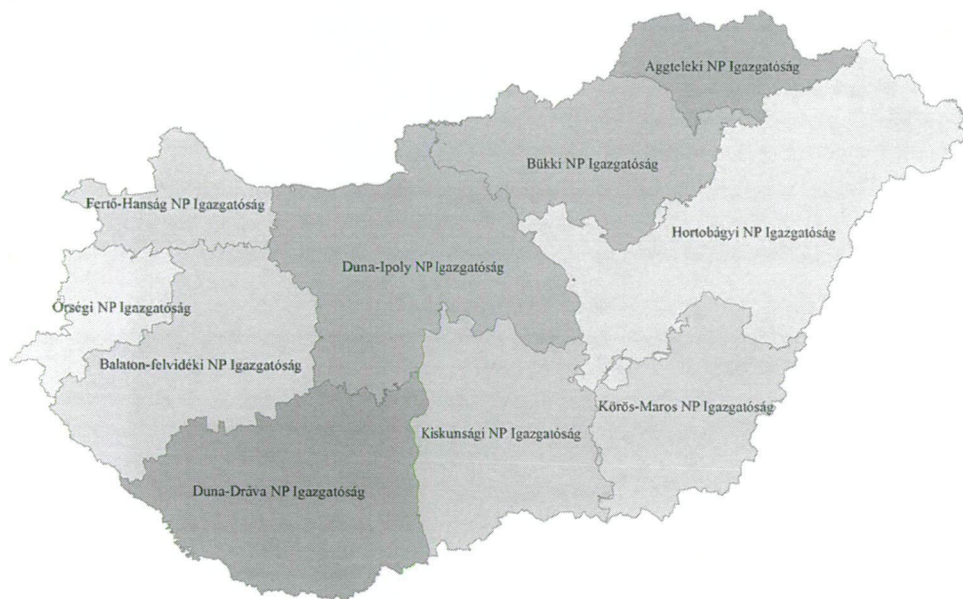

Forrás:wikipedia.org

A Duna-Dráva Nemzeti Park eredetileg két ország, az akkori Jugoszlávia és Magyarország Dráva-menti területeinek bevonásával valósult volna meg: több éves előkészítő munka után a közös nemzeti park létrehozása „e folyók, mellékágrendszerük, valamint a környező területek természeti értékeinek, a felszíni és felszín alatti vízkészleteknek, továbbá az érintett területek erdeinek, termőtalajának és más megújuló természeti erőforrásainak nemzetközi védelmére” (www.fsz.bme.hu) lett volna hivatott. Az időközben lejátszódott sajnálatos politikai és társadalmi-gazdasági folyamatok, a jugoszláv polgárháború következtében a Nemzeti Park végül is 1996 tavaszán kizárólag Magyarország területén jött létre. A szándék a természetvédelem és a turizmus terén történő együttműködésre szerencsére megmaradt. A Dráva túloldalán létrejött új állam, Horvátország és hazánk szomszédos határ menti térségeinek együttműködési hajlandóságát jól jelzi a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program sikere. A három pályázati felhívás során összesen 140 projekt nyert el támogatást: az 1. körben 41, a 2. körben 60 és a 3. körben 39 (Marton–Raffay–Prisztóka–Raffay–Kiss 2016).

4. ábra: A nemzeti park-igazgatóságok működési területe Magyarországon

Figure 4. Territories of competency of the Hungarian national parks

Forrás: <http://magyarnemzetiparkok.hu>

A Kárpát-medence – talán éppen összetettsége, sokszínűsége és változatos, eseménytelennek semmiképpen nem mondható történelme miatt – viszonylag jól kutatott területnek számít. Többek között a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja szerkesztésében látott napvilágot egy sorozat „A Kárpát-medence régiói” címmel, eddig 13 megjelent kötettel (www.rkk.hu). A kötetek mindegyike tartalmaz részletes leírást az adott régiók természeti értékeiről és turisztikai szektoráról is. Kifejezetten ökoturisztikai fejezet nem szerepel az eddig megjelent kötetekben – valószínűleg a terjedelmi korlátok miatt, de talán annak is köszönhetően, hogy kevés az olyan szakember, aki tudományos igénnyel foglalkozna az ökoturizmussal hazánkban vagy a környező országokban.

2.4. A Kárpát-medence ökoturisztikai potenciálját gyengítő tényezők

Bár az ökoturizmus kiváló adottságokkal bír a Kárpát-medencében, jelenleg sokkal inkább ökoturisztikai potenciálról, mintsem kihasznált lehetőségekről, kidolgozott turisztikai termékekről és virágzó ökoturisztikai szektorról beszélhetünk a térségben. Ennek számos oka van:

- sok ország, sok közigazgatási egység, a köztük létrejött együttműködések minden koordinációs és kulturális nehézségével – ráadásul nem is mindig felhőtlenek a kapcsolatok az egyes szomszédos országok között (lásd román-ukrán vagy szlovén-horvát határviták vagy a horvát-szerb ellentétek);
- a környezetvédelem általában gyengébb pozíciói a lakosság nyugat-európai országokkal összehasonlítva gyengébb környezeti kultúrája és a gazdaság kisebb teljesítőképessége következtében. Nem mindig a természetvédelem élvez elsőbbséget konfliktusok esetén és így értékek pusztulhatnak el: lásd erdőirtások Románia és Ukrajna kárpáti területein;
- helyenként szervezetlen ökoturizmus – vagy inkább tömegturizmus, ami esetenként már veszélyezteti a természeti értékeket és akár a védettségi státusz megvonásával is járhat. Jó példa erre a plitvicei tavak: a turisták túlzott tömege miatt a Plitvicei-tavak nemzeti park akár lekerülhet az UNESCO világörökség-listájáról (www.origo.hu), de az erdélyi Kárpátokban is találunk példát arra, hogy a természeti értékek teherbíró képességét meghaladó számú turista nemcsak a turisztikai élményt, hanem magát a tájat veszélyezteti (például Madarai Hargitát elcsúfító oszloperdő);
- a természetvédelem eltérő pozíciói az országok politikai és törvényalkotási rendszerében: van, ahol a természetvédelem nem kap miniszteriális képviselést;
- az általános turisztikai infrastruktúra hiányosságai: az igazi ökoturista nem igényel luxusszintű szolgáltatásokat az elsődleges és másodlagos turisztikai szuprastruktúra területén, de az attrakcióhoz vezető vonal és a köré épülő turisztikai infrastruktúra hiánya vezethet oda, hogy a legelhivatottabb ökoturistákon kívül más nem keresi a desztinációt.

3. Az ökoturizmus tudatos fejlesztésének fontossága

Az ökoturizmussal gyakran szinonimaként használt fogalom a „felelős turizmus” (alapvetően helytelenül, hiszen nemcsak az ökoturizmust, hanem a turizmus valamennyi formáját felelősen, a hosszú távú fenntarthatóság szempontjait figyelembe véve kellene fejleszteni). Az ökoturizmusnak azonban talán a turizmus bármely más formájánál nagyobb a felelőssége egy tekintetben: olyan helyekre is visz turistát, ahol eddig nem volt jelent a turizmus szektor – érintetlen területeket tesz desztinációkká. Mindez nem probléma mindaddig, amíg valóban (elkötelezett) ökoturisták adják csak a turiz-

mus által újonnan felfedezett területek vendégkörét – de ha nem, ha a kevésbé felelősen gondolkodó és viselkedő vendégkör is felfedezi az érintetlen természeti oázisokat és azokban megindul a tömegturizmus bázisának kiépítése, akkor komoly, akár visszafordíthatatlan környezeti károk is keletkezhetnek és az ökoturizmus létalapja, értékei szűnhetnek meg az adott területen. Különösen kényes kérdés ez olyan vidékeken, ahol esetleg az egyetlen hasznosítható erőforrás éppen az ökoturisztikai érdeklődésre számot tartó értékek, és erős a kísértés, hogy ezek „eladása” során a rövidebb távon hasznot hozó megoldást válasszák az érintettek a hosszabb távon fenntartható helyett.

Az ökoturizmus és a terület-, illetve vidékfejlesztés szempontjai szerencsére távolról sem összeegyeztethetetlenek. Az ökoturizmus megjelent a hazai vidékfejlesztési dokumentumokban (Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv, Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020) és a magyarországi turisztikai régiók fejlesztési elképzeléseiben is: elsősorban a magát kifejezetten ökoturisztikai desztinációként pozicionáló Tisza-tó esetében, de a Dél-Dunántúl is számottevő lehetőségként tekint ökoturisztikai potenciáljának hasznosítására. A Dél-Dunántúlon az országban elsőként – és máig egyedülként – létrejött egy ökoturisztikai klaszter is, amelynek eddigi tevékenysége és tapasztalatai példaértékűek lehetnek a Kárpát-medence más területei számára is (Gonda–Raffay–Spiegler 2016).

A gazdálkodás, a – történetesen akár éppen a turizmuson keresztül történő – területfejlesztés és az ökológiai szempontok érvényesítése sem feltétlenül egymást kizáró tényezők (Haraszthy 2013, Tardy 2007). A fejlesztés lehet helyreállítás is: a Kis-Balaton vagy akár a Tisza-tó példája azt mutatja, hogy az ökológiai és/vagy vízvédelmi célzatú fejlesztések idővel akár komoly turisztikai értékévé és attrakciókká nőhetnek ki magukat.

4. Teendők az ökoturizmus tudatos fejlesztése érdekében a Kárpát-medencében

Az alábbi tevékenységek révén erősödhet a Kárpát-medence mint ökoturisztikai desztináció:

- ökoturisztikai vonzerőleltár összeállítása: turisztikai programot felfedezett értékekre lehet alapozni, és bár az igazi ökoturista nem igényel sokféle és nagy ökológiai lábnyomot hagyó szolgáltatást, a turisztikai termék alapját adó attrakció ismeretének hiányában nem lehetséges számára sem turisztikai termék kialakítása. A vonzerőleltár természete-

tesen nemcsak az „igazi”, elhivatott ökoturista, hanem az alkalmi zöldszturista igényeinek is megfelelő ökoturisztikai vonzerőket is kell, hogy tartalmazza;

- nemzetközi együttműködések kialakítása (kooperáció politikai csúcs-, vagyis minisztériumi szinten – és a nemzeti parkok szintjén, de alacsonyabb kategóriájú védett területek vagy akár nem védett, de ökoturisztikai érdeklődésre számot tartó területek között is);
- a környezetvédelem pozícióinak erősítése – önálló minisztériumot a környezetvédelem jelenleg csak Szlovákiában és Ukrajnában kapott, Ausztria, Szlovénia, Szerbia, Horvátország és Románia esetében legalább a más szakmai területtel összevont minisztérium nevében szerepel a környezetvédelem szó, Magyarországon még így sem;
- ugyanígy erősítésre szorulnak a turizmus pozíciói is a legtöbb országban (Horvátországban önálló minisztériuma van, a Kárpát-medence többi országában ennél gyengébb az érdekvédelem képessége). Magyarországon évtizedek óta húzódó ügy a turisztikai törvény megalkotása is;
- építeni az eddigi tapasztalatokra: az ökoturizmus területén Magyarországon 2010 óta működik Az Év Ökoturisztikai Létesítménye kezdeményezés, mind a 10 nemzeti parkunkban elhivatott és hozzáértő szakemberek segíti a környezeti nevelés és az ökoturizmus ügyét, de a szomszédos országokban is vannak hasonló szakemberek. Kiemelten fontos a határon átnyúló ökoturisztikai együttműködések eddigi tapasztalatainak vizsgálata, egyrészt a határmenti elzártságnak köszönhetően megőrződött természetközeli állapotuk miatt, másrészt pedig mert az együttműködésben rejlő szinergikus hatások (eltérő jellegű tájak kezelésében és bemutatásában szerzett tapasztalat, helyismeret, pályázati szakértelem stb.) kihasználhatók.

Professzionális menedzsmentre is szükség van az ökoturizmus terén, mivel a turista (nem egy homogén szegmens, hanem számos különböző igényű és természetvédelmi elkötelezettségű turista) élmény iránti igényét, ugyanakkor a védett területek megóvását is egyszerre kell megoldani, ami nem mindig könnyű feladat.

Végül, de nem utolsósorban professzionális marketingre is szükség van úgy az egyes ökoturisztikai létesítmények, mint a desztinációk szintjén. A vonzerők megléte önmagában már messze nem elég az ökoturizmus területén sem, azok megfelelő bemutatása és a figyelem irántuk való felkeltése, az ökoturisztikai kínálatnak a kereslet igényeivel való összhangba hozása garantálhatja csak, hogy a Kárpát-medence ökoturisztikai értékei a jelenleginél sokkal jobban hasznosuljanak.

5. Összefoglalás

A világgazdaság egyik dinamikusan bővülő ágazatán, a turizmuson belül az ökoturizmus az egyik leglátványosabb fejlődést felmutató terület. A turizmus ezen válfajának kereslete elsősorban az érintetlen területek természeti és kulturális örökségének megismerésére irányul. A Kárpát-medencében a turizmus fő európai küldő területeinek számító országokhoz képest lényegesen magasabb arányban találhatóak viszonylag érintetlenül megőrződött területek, az országok belső területein is, de még inkább a politikai okokból gyakran elzárt és a gazdaság- és infrastruktúra-fejlesztéseknél tudatosan mellőzött határmenti térségekben. Az egyes országok számos olyan értékkel rendelkeznek, amelyekre a mainál nagyobb volumenű ökoturizmus épülhetne. Az ökoturizmus tehát komoly fejlesztési erőforrás a Kárpát-medence térségében, azonban még messze nem hasznosul olyan mértékben, amely még nem veszélyeztetné az értékek fennmaradását, de érzékelhető gazdasági és társadalmi haszonnal járna az érintett térségek számára. Ha nagyon röviden szeretnénk összefoglalni az ökoturizmus fejlődési esélyeit a Kárpát-medencében, azt mondhatnánk, hogy ökológiai téren kiválóak az adottságok, ökonómiai téren már kevésbé rózsás a helyzet, társadalmi-politikai téren pedig még igen sok kihívást kell leküzdeni és sok a tennivaló annak érdekében, hogy a Kárpát-medence elfoglalja az őt megillető helyét Európa, illetve a világ ökoturisztikai desztinációi között.

Kulcsszavak: ökoturizmus, Kárpát-medence, határon átnyúló együttműködés, vidékfejlesztés

Felhasznált irodalom

- Aquaprofit Rt. (2006): Tisza-tavi régió turizmus fejlesztési stratégiája 2007-2013
Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (2007): Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (2007-2013). Budapest
- Gonda T. - Oroszi V. Gy. – Raffay Z. (2015): Az ökoturizmus innovatív fejlesztési lehetőségei a Dél–Dunán-túlon. In: Darabos F. – Ivancsóné Horváth Zs. (szerk.): Turizmus határok nélkül: VII. Nemzetközi Turizmus Konferencia. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 12
- Gonda T. - Raffay Z. (2015): A tematikus utak szerepe a turizmus- és vidékfejlesztésben. A falu 30. évf.1. sz.) pp. 49-58.
- Gonda Tibor – Raffay Zoltán – Spiegler Patrícia (2016): Az ökoturizmus fejlesztési lehetőségei és irányai a dél-dunántúli ökoturisztikai klaszter eredményei tükrében. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok I. évf. 1. szám pp. 4–18.
- Hajdú Zoltán (2015): Földrajzi terek, térközösség-vállalások a Kárpát-medencében. In: Hardi Tamás (szerk.): Terek és tér-képzetek. Elképzelt és formalizált

- terek, régiók a Kárpát-medencében, Közép-Európában. Fórum Kisebbségkutató intézet – MTA KRTK RKI, Somorja–Győr, 13–64. o.
- Haraszthy László (2013): Értéktörző gazdálkodás Natura 2000 területeken. Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány
http://greenfo.hu/hirek/print/2001/06/02/a-biologiai-sokfeleseg-a-karpat-medencben_991461514
<http://magyarnemzetiparkok.hu/a-np-igazgatosagok-mukodesi-terulete/>
http://nimbus.elte.hu/kutatas/sat/sajatkepek/modis_kepek_600_800/43_25_AQUA_20140313_1131_true_250mcopy.JPG
<http://www.fsz.bme.hu/mtsz/termved/dudrav.htm#bevezeto>
<http://www.origo.hu/utazas/hirek/20161114-korlatozzak-a-latogatok-szamat-dubrovnikban-esa-plitvicei-tavaknal.html>
http://www.rkk.hu/hu/kiadvanyok/magyar_nyelvu_kiadvanyok/a_karpat_medence_regioi.html <http://www.tradeforum.org/article/Fostering-sustainability-in-tourism/>
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kárpát-medence>
karpatmedence.blogspot.hu
- KPMG Tanácsadó Kft. (2006): Dél-Dunántúli Régió Turizmus Stratégiai Fejlesztési Programja. Budapest
- Marton Gergely – Raffay Zoltán – Prisztóka Gyöngyvér – Raffay Ágnes – Kiss Róbert (2016): A Dráva-mente, mint határmenti, periférikus tér turizmusfejlesztésének problémái. In: Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 1. évf. 2. sz. 35–48. o.
- Pannon Egyetem Turizmus Tanszék – Aquaprofit Zrt. (2008): Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia, Veszprém–Budapest
- Raffay Zoltán – Töröcsik Mária – Gerdesics Viktória (2016): Fast and slow tourism: tourism planning on the basis of pace of life. In: Mašek Tonković Anka (ed.): 5th International Scientific Symposium “Economy of Eastern Croatia – Vision and Growth”. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku, pp. 288–297.
- Tardy János (2007): A Magyarországi vadvizek világa – hazánk ramsari területei. Alexandra Kiadó
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013). Budapest, 2007.
- Vidékfejlesztési Minisztérium (2012): Nemzeti Vidékstratégia 2012 – 2020. Budapest
- Wackernagel, M. – Rees, W. E. (2001): Ökológiai lábnyomunk. Hogyan mérsékeljük az ember hatását a Földön? Föld Napja Alapítvány, Budapest